

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 18 Ocak 2021

Gönderim Tarihi: 01 Ocak 2021
Yayımlanma Tarihi: 15 Haziran 2021

Atıf Künyesi: Alver, T. (2021). "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* Adlı Romanında Ekofeminizmin İzleri". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 48-60.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.851918>

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN YABAN ADLI ROMANINDA EKOFEMİNİZMİN İZLERİ

Tolga ALVER*

Öz

Bu çalışmada doğa ve kadın sorunlarını birlikte ele alan ekofeminizm kavramının izleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından kaleme alınan *Yaban* romanında incelenmiştir. Kadın ve doğa arasında benzerliklerin olduğuna dair iddialar eski çağlara kadar uzanmaktadır. Çalışmamızın ilk kısmında; ekofeminizm kavramı açıklanmış, bu kavrama ait tarihsel süreçten bahsedilmiştir. Ekofeminizm kavramının temel ilkeleri, amaçları açıklanmış; dünyada ve ülkemizde ekofeminizm eylemlerine örnekler verilmiştir. Ayrıca "düalizm" kavramı üzerinde yaşanan çatışma unsurları ortaya konulmuş ve ekofeminizme yöneltilen eleştiriler de dile getirilmiştir. İkinci kısımda ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun sanat anlayışından kısaca bahsedilerek, *Yaban* romanının konusu hakkında bilgiler verilmiş, sonrasında ise *Yaban* romanında ekofeminizm hususuna odaklanılmıştır. *Yaban* romanında yer alan kadınların doğa ile olan ilintileri karakterler üzerinden sorgulanmıştır. *Yaban* romanı kuşkusuz ekofeminizm unsurlarını dile getirmek amacıyla kaleme alınmış bir roman değildir. Bu çalışmada amacımız 1970'lerden itibaren yaygınlaşmaya ve edebiyat metinlerine uygulanmaya başlanan ekofeminizmin izlerini Yakup Kadri'nin *Yaban* adlı romanına uygulamak ve bu romana farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmaktır. Kadın ve doğa ilişkisinin Antik Yunan dönemine kadar geçmişi olduğunu düşünürsek edebiyatımızdaki muhtelif eserlerde de bu unsurun izlerini aramak çalışmamızı daha da anlamlı hâle getirecektir. Çalışmamızda romanda geçen kadın karakterler üzerine başlıklar açılmış, doğa-kadın ilişkisine değinilmiş ayrıca savaş unsurunun da ekofeminizm kavramı ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Romanda yer alan kadın karakterlerden Emine, Fatma Kadın, Emeti, Cennet ve diğer köylü kadınların doğayla olan ilişkisi ortaya konulmuş ve örneklendirilmiştir. Sonuç olarak, ekofeminizmin kuramlaşmasından çok önce yazılan bu romanda kadın-doğa ilişkisi açısından birçok ekofeminizm izlerine rastlanmıştır. Çalışmamızda kadınların kurgusal ya da gerçek hayatta doğaya maruz kaldıkları sömürünün "kadınların özgürleşmesi ile sonlanabileceği" sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekofeminizm, kadın, doğa, *Yaban*

Traces of Ecofeminism in Yakup Kadri Karaosmanoğlu's Novel "Yaban"

Abstract

In this study, the traces of the concept of ecofeminism, which deal with the problems of nature and women, were examined in the novel "Yaban" written by Yakup Kadri Karaosmanoğlu. The claims that there are similarities between women and nature go back to ancient times. In the first part of our study; the concept of ecofeminism is explained and the historical process of this concept is mentioned. By explaining the basic principles and objectives of understanding ecofeminism, examples

* Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir/Türkiye. E-Posta: tolgaalver86@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1674-4894>.

of ecofeminism actions in the world and in our country are given. In addition, the elements of conflict experienced on the concept of “dualism” were expressed and criticisms of ecofeminism were also expressed. In the second part, the art understanding of Yakup Kadri Karaosmanoğlu is briefly mentioned and information about the subject of *Yaban* novel is given. Later on, the novel "Yaban" focused on ecofeminism. The relations of women in the "Yaban" novel with nature were questioned through the characters. The "Yaban" novel is, of course, not a novel written in order to express the elements of ecofeminism. Our aim in this study is to apply the traces of ecofeminism, which started to be widespread and applied to literary texts since 1970, to Yakup Kadri's novel "Yaban" and to try to bring a different perspective to this novel. Considering that the relationship between women and nature has a history until the Ancient Greek period, it will make our work even more meaningful to search for traces of this element in various works in our literature. In our study, titles on female characters in the novel were opened, the relationship between nature and women was discussed, and the relationship between the element of war and the concept of ecofeminism was examined. Emine, Fatma Kadın, Emeti, Cennet and other peasant women 'relationship with nature are exemplified. As a result, many traces of ecofeminism were found in terms of the relationship between women and nature in this novel written long before ecofeminism was theorized. In our study, it has been concluded that the exploitation that women are exposed to, whether fictional or in real life, with nature can "end with the liberation of women".

Keywords: Ecofeminism, woman, nature, *Yaban*.

Giriş

Bu çalışmada doğa ve kadın sorunlarını birlikte ele alan ekofeminizm kavramının izleri; Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından kaleme alınan *Yaban* romanında ele alınmıştır. Amacımız, 1970’lerden itibaren yaygınlaşmaya ve edebiyat metinlerine uygulanmaya başlanan ekofeminizmin izlerini Yakup Kadri’nin *Yaban* adlı romanına uygulamak ve bu romana farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmaktır.

1. “Ekofeminizm” Kavramı

Ekoloji ile feminizmin birleşiminden teşekkül etmiş ve ülkemizde çevreci feminizm olarak da adlandırılan “ekofeminizm” kavramı; ekoloji biliminin doğayla ilgili çözümlemesine dayanarak, kadınların da doğanın gibi sömürülegeldiği gerçeğidir (Üzel, 2006: 114; Palabıyık, 2019: 1). “Hepimizi öldürmekte olan bir sisteme eşit bir biçimde katılmanın ne kadar anlamı var?” sorusuna cevap arama çabasının ürünü olan ekofeminizm, kadınların sosyal statüsünü, doğanın ile ilişkilendirirken; içinde kadın ve doğanın çifte sömürsünü, ataerkil düzenin doğaya tahakkümünü, kadının doğada yaşam mücadelesini içeren bir yaklaşımdır (Berktaş, 1996: 73; Aslantürk, 2018: 313; Suğür, 2020: 9). Birçok sanatçı, düşünür, araştırmacı kadın ve doğa sorunlarını beraber ele almış ve ekolojik feminizm bir taraftan cinsiyet, ırk ve toplumsal sınıf, diğer taraftan da ekolojik sorunlar arasında ilişkiler kuran eklektik bir bakış açısı teşkil etmiş, bu fikir birliğinden de eko-feminizm kavramı doğmuştur (Akıllı ve Şahiner, 2003: 13; Aytar, 2013: 7).

Bilim tarihi ve felsefe yüzyıllar boyunca erkekler tarafından oluşturulmuş; kadın, tarihsel süreç içerisinde ikinci tür, yarım erkek gibi söylemlerle tanımlanmış; erkeğin görevi daha çok evin dışında avlanarak evin gereksinimlerini karşılamakken, kadının görevi ise evde çocuk yetiştirmek, ailenin evdeki ihtiyaçlarına yardım etmek şeklinde olmuştur (Üzel, 2006: 13; Cengiz, 2014: 3; Palabıyık, 2019: VI). Kadın ve doğa ikilisinin ilişkisi açık bir biçimde cinsiyetçi olan ataerkil düşünce açısından incelendiğinde Antik Yunan’a kadar götürülebilir (Gezgin, 2017: 401; Özdemir ve Aydemir, 2019: 273; Palabıyık, 2019: 1). Lloyd, kadının aşağı, erkeğin ise üstün tutuluşunun tarihini ana rahmini mağaraya benzeten Pisagor’a kadar geriye götürmüştür; Platon’a benzer şekilde Aristoteles, erkekleri kadından ve doğadan üstün görerek kadını ve doğayı aklın karşıtı olarak değerlendirmiştir (Üzel, 2006: 14; Aytar, 2013: 5; Palabıyık, 2019: 1). Ekofeministler, 17. yüzyılda “bilimsel devrim”i gerçekleştirilerek ataerkil yapı tarafından doğanın ele geçirilip teslim alınmasını, “bekâretinin bozulması” olarak görmüşler, sonrasında ise bu ataerkil yapının modern bilime sığınıp kadın bedenini de hayvan bedeni gibi denek olarak kullanmaktan kaçınmadıklarını dile getirmişlerdir (Berktaş, 1996: 74; Üzel, 2006: 186).

Düalizm konusuna bu doğrultuda ayrı bir parantez açmamız gerekir. Sömürgeciliğin yaratıldığı bir hiyerarşik ilişkinin; yoğun, derin ve gelişmiş bir kültürün ifadesi olan düalizm (ikilik) erkek/kadın=doğa, beyaz/siyah, kültür/doğa, ezen/ezilen, güçlü/güçsüz vb. karşıtlıkları besleyen temel baskı biçimlerini temsil

eder (Üzel, 2006: 124; Topgül, 2012: 74; Palabıyık, 2019: 14). Bu yaklaşım, beden-akıl ikilemine dayanır ve erkeği akılla özdeşleştirirken, kadını ve “aşağı” ırk ve sınıfları doğa ile ilişkilendirir, bu sebeple ekofeminist felsefenin temel yönelimlerinden biri kültür ve doğa arasında kurulan düalizmi sorgulamak doğrultusunda somutlaşmıştır (Berktaş, 1996: 73; Türk, 2017: 385).

Warren bunu çalışmasında şu şekilde maddeler:

“[1] Kadınlar doğayla ve maddesel olanla; erkekler ise ‘insan’la ve akılla özdeşleştirilmektedir.

[2] Doğayla ve maddesel olanla özdeşleştirilen, ‘insan’la ve akılla özdeşleştirilenden aşağı konumdadır.

[3] Böylece kadın erkekten aşağı konumdadır.

[4] Herhangi bir X ve Y için, eğer X, Y’den üstün konumda ise X’in Y’yi kendine tabi kılması meşrudur.

[5] Böylece erkeklerin kadınları kendilerine tabi kılmaları meşrudur.” (Warren, 1990: 130).

Yeryüzündeki dinlerde, yaratılış mitlerinde, çoğu ulusun mitolojik hikâyelerinde içeriklerinde ataerkil gönderme yapan ve ataerkil düşünceyi besleyen ifadeleri görebiliriz. Diğer taraftan kadının, Ana Tanrıça olarak görülmesi, çoğu ulusun mitolojik hikâyelerinde, inançlarında yer almış; kadının ve ağacın doğurganlığı arasında özdeşlik kurulmuş; bu durum Oğuz destanında, Uygurların türeyiş efsanesinde, Yakut, Altay efsanelerinde, Dedem Korkut masallarında vb. kaynaklarda işlenmiş ve tüm bu durumlar sanatçılara ilham kaynağı olmuştur (Aytar, 2013: 1; Palabıyık, 2019: 19-23). Kadın, uzun bir süre simgesel bir şekilde “yeryüzü anası” olarak doğayla ilişkilendirilmiştir. Örnek olarak Anita Barrows (1995) gezegeni insanların doğduğu, büyüdüğü, beslendiği bir Doğa Ana olarak tasvir etmiştir (Yalçın, 2010: 120; Baydar ve Ersoy, 2017: 238).

Amerika’da 60’lı ve 70’li yıllar, çevreci hareketlerin ortaya çıktığı yıllar olmuştur. 1977 yılında Kenya’da ağaçların ve suların kesilmesine karşı kadınlar tarafından yapılan eylem, daha sonraki dönemde oluşan yeşil kuşak hareketine zemin hazırlamıştır (Aslantürk, 2018: 315). 1970’lerde çevre sorunları için verilen mücadeleler arasında olan sosyal, ekolojik bir hareketle birleşen Hindu dilinde “sarılmak ve kucaklamak” kelimelerinden türeyen “Chipko Hareketi”; Hintli kadınların ağaç kesimlerini durdurmak için ağaçlara sarılma eylemidir (Aytar, 2013: 2; Banford ve Froude, 2015: 172). “Direnen, koruyan kadın” anlamında yeni bir imaj meydana getiren Hintli kadınlar bu hareketleriyle yalnızca doğayla tinsel bir birliği ifade etmekle kalmıyor, aynı zamanda gündelik yaşamlarının nasıl yakacak ve yiyecek olarak ağaçlara bağlı olduğunu da kanıtlıyorlardı (Yalçın, 2010: 118; Palabıyık, 2019: 6). Ünlü aktivist Shiva, yok edilen ormanları kurtarmak için bu harekete dâhil olmuş; Chipko Hareketi, giderek tabana yayılmış ağaç kesimlerinin ertelenmesi, kesimlerin askıya alınması ve en nihayetinde 1981 yılında Ganj Nehri etrafındaki orman kesiminin tamamen yasaklanması gibi zaferlere imza atmıştır. Sonrasındaki süreçte ise Vandana Shiva, 2003 yılında Time dergisi tarafından “çevre kahramanı” ilan edilmiştir (Aslantürk, 2018: 316; Kılıç, 2019: 12). Chipko hareketinin ardından Greenham Comman hareketi de bir hayli destek toplamış, Batıda ekofeminizm hareketini canlandırmış; ülkemizde de yakın dönemde, Sinop’un Gerze ilçesindeki termik santralin kurulmasını engelleyen, Soma’nın Yırca mahallesinde zeytin ağaçlarını korumaya çalışan ya da Rize’de HES’lere karşı duran köylü kadınlar da “Chipko Hareketi” ruhunu bizlere anımsatmıştır (Üzel, 2006: 108; Aslantürk, 2018: 313). Ekofeminizm kavramı sonrasında liberal, toplumsal (sosyal), sosyalist ve kültürel ekofeminizm olmak üzere dört ayrı dala ayrılmış ancak liberal ekofeminizm diğer üç ‘radikal’ ekofeminist yaklaşımdan ayrı bir yerde durmuştur (Yalçın, 2010: 111; Aytar, 2013: 14-15; Aslantürk, 2018: 314; Palabıyık, 2019: 13).

Feminizmin dört dalgasının üçüncü ve dördüncü dalgasından itibaren görülen, çevre ve kadın arasındaki ilişki üzerinde duran ve 1970’lerde, kadın sorunlarına eğilen feminist düşünce ve çevre sorunlarını dile getiren yeşil politikanın fikir birliğinden doğan çevreci feminizm; 19 ve 20. yüzyıldan sonra sanat eserlerinde ve edebi eserlerde kendini göstermeye başlamıştır (Aytar, 2013: 14; Özdemir ve Aydemir, 2019: 264; Palabıyık, 2019: VIII). Ekofeminizm kavramı edebiyatta dünyada kadın ve çevre konusunu yan yana düşünen ilk feminist yazar olan Françoise d’Eaubonne tarafından 1974 yılında *Le Feminism ou la Mort* (Feminizm veya Ölüm) adlı çalışmada kullanılmış, yazara göre ekofeminizm, ekoloji ve feminizmin

bir potada eritilmesinin sonucunda ortaya çıkmış ve ekofeminizmde sorun ataerkillik olarak görülmüştür (Çetin, 2005: 63; Üzel, 2006: 106; Palabıyık, 2019: 3). Çevreci feminizm ile ilgili Türkçeye çevrilen eserlerin sayıca fazla olmasa da bizim edebiyatımızda da Buket Uzuner'in *Su* (2012), *Toprak* (2015), *Hava* (2018); Sema Kaygusuz'un *Yüzünde Bir Yer* (2009); Latife Tekin'in *Muinar* (2006); Feyza Hepçilingirler'in *Tanrıkadın* (2002); Ayla Kutlu'nun *Kadın Destanı* (1994) adlı eserleri çevreci feminizmin izlerini taşımaktadır (Palabıyık, 2019: Vİ-8).

Ekofeminizmin öznesi kadındır. Ekoeleştirici içerisinde politik bir hareket ve teorik bir duruş olarak ortaya çıkan Ekofeminist teorinin temel ilkesi, kadınların egemenlik altına alınmalarıyla doğanın egemenlik altına alınmasının bir bütün oluşturduğu ortak noktası ise evrensel olarak kadının ve doğanın ataerkil sistem tarafından tahakküm altına alınmış olduğu saptamasıdır (Eryılmaz, 2005: 13; Yalçın, 2010: 119; Yüksek, 2020: 94). Ekofeminizm kadına tahakkümün yanı sıra, diğer cinsiyet ayrımcılıkları, ırkçılık gibi diğer toplumsal tahakküm biçimlerini değiştirmeyi hedefleyen; aynı zamanda, geniş anlamda doğa üzerindeki tahakkümü reddeden; eşitlikçi, adaletli, baskısız, yaşanılır bir yaşama ancak çevre sorunlarının feminist bir yaklaşımla ele alınmasıyla erişilebileceğini savunmaktadır (Üzel, 2006: 202; Özdemir ve Aydemir, 2019: 261). Çevreci feministler düalist, tahripkâr, hükmeden ataerkilin karşısında eşitlikçi, çevreci anaerkil düşünceyi ve anaerkil toplum yapısını destekler çünkü amaçları ataerkil tahakkümü zayıflatmaktır (Özdemir ve Aydemir, 2019: 269; Palabıyık, 2019: 27). Ekofeministler; emperyalizme, heteroseksüellik dayatmasına, militarizme ve kapitalizme karşı çıkarak, en temel görevlerinin, bilinçli bir yapılanma ile oluşturulan erkek egemenliğinin yaratmış olduğu yıkıcı dünyayı başka bir dünyaya dönüştürme zihniyetinde ve çevre sorunlarının çözümünde de kadın bakış açısını kullanma amacındadırlar (Üzel, 2006: 5; Topgül, 2012: 72; Aytar, 2013: 17; Palabıyık, 2019: 17).

Ekofeminizmin bazı yönlerden eleştirildiği konular da bulunmaktadır. Örnek olarak; doğanın kurtuluşu kadının kurtuluşu ile gerçekleşecek idealinin gerçekçi olmadığını düşünenler; ekofeministlerin ataerkil düzen yerine bir kadın dünyası mı yoksa baskın erkek toplumunu dengelemek üzere kadınları görünür kılmayı mı hedeflediği sorgulanmaktadır (Üzel, 2006: 134; Palabıyık, 2019: 11). Tüm çevre sorunlarının sebebinin erkekler olduğunun dile getirilmesi ve içlerinde Mary Daly, Sherry Ortner ve Susan Griffin gibi bazı feministler tarafından da sıkça söylenen, kadının doğa ile özdeşleştirilerek lekelendiğini dile getirilen eleştiriler de epey fazladır (Topgül, 2012: 79; Ayaz, 2014: 282).

2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve *Yaban* Romanı Üzerine

Bu çalışmada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanı ekofeminizm açısından ele alınırken romana edebiyata çevreci bir bakışla yaklaşan ekoeleştirici açısından da odaklanılmıştır. Kadın ve çevre sorunları aynı doğrultuda ele alınırken ekolojik bir bilinçlenmenin de oluşacağı ortadadır. Zaten ekoeleştirici kuramı da bu bilinçlenmeye edebiyat aracılığıyla katkı sağlamayı amaç edinen bir kuramdır (Solak, 2018: 227-228).

Yaban romanı kuşkusuz ekofeminizm unsurlarını dile getirmek amacıyla kaleme alınmış bir roman değildir. Başlangıçta da dile getirdiğimiz gibi bu çalışmada amacımız 1970'lerden itibaren yaygınlaşmaya ve edebiyat metinlerine uygulanmaya başlanan ekofeminizmin izlerini Yakup Kadri'nin *Yaban* adlı romanına uygulamak ve bu romana farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmaktır.

Yaban, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına şahitlik etmiş ve ilk yapıtını 1909'da yayımlamış Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun beşinci romanıdır (Serdar, 2002: 2-72; Dündar, 2014: 1). İlk döneminde ferdiyetçi bir tavırda olan ve "sanat için sanat" anlayışını benimseyen yazar sonrasında toplumsal eserler kaleme almıştır. Romanlarında dönemin toplumsal, siyasal ve ideolojik olaylarına sıkça rastlayabiliriz. Türk toplumunun hayatı ve meseleleri, Yakup Kadri'nin romanlarında başlıca konulardır (Akyüz, 1979: 175-176).

Yaban romanı 1921 yılında kaleme alınmış, ilk basımı ise 1932 yılında yapılmıştır. Olaylar birinci kişi ağzından anlatılmaktadır. Bu kişi Birinci Dünya Savaşı sırasında sağ kolunu kaybetmiş Ahmet Celâl'dir. Savaştan sonra Ahmet Celâl, emir eri olan Mehmet Ali'nin köyüne yerleşmiştir. Romanın vaka zamanı Ahmet Celâl'in köye yerleştiği ve Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı dönemdir. *Yaban*, romanın

başkışısı olan Ahmet Celâl'in bakış açısından anlatılmaktadır. Köyde büyük bir hayal kırıklığı yaşayan, aydın-köylü çatışmasını gözler önüne seren Ahmet Celâl aynı zamanda dönemin olaylarını da günlüğüne aktarmaktadır. Ahmet Celâl köyü, köylüyü hiçbir zaman sevmez ve onlar tarafından da hiçbir zaman anlaşılmaz. Köylü, Mustafa Kemal'i ve onunla işbirliği yapanları sevmemektedir. Avrupa denen bir kraliçenin savaştan sonra İslâm dinini kabul edeceğine inanmışlardır. Ahmet Celâl'in başka bir köyde yaşayan ve daha sonra Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'le evlenecek olan Emine'ye karşı tutumu zaman zaman olumsuzdur. Romanın sonunda, yaralı olan Ahmet Celâl köyde geçirdiği süre boyunca tuttuğu notları Emine'ye bırakarak ortadan kaybolur.

Romanda köylüye karşı yazarın olumsuz tutumu Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir gibi kişiler tarafından gerçekçilik yönünden başarılı bulunmuşsa da çoğu zaman bu husus ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu sonraki açıklamalarında bu durumu Ahmet Celâl'in kendi buhranına bağladığını söylese de Biçer'in çalışmasında aktarılan "Romanın kahramanı kendimim. Köylü, orada gördüğüm köylüdür." ifadeleri esasen yazarın kendi düşünceleri olduğunu göstermektedir (Dündar, 2014: 3; Biçer, 2018: 38).

Bu olumsuz düşüncelerden yola çıkarak çalışmamızda köylülerin tamamından ziyade ekofeminizm unsurları gereği doğa ve kadın perspektifine odaklanılmıştır. Moran (2001: 209-210) kitabında Karaosmanoğlu'nun istediği atmosferi yaratmak için şiir tekniğine yakın bir teknikle, yani çağrışımlar, benzetmeler, imgeler ve simgeler ile yoğunlaştığını belirterek bu tekniğin baş ilkesini bizim odaklanacağımız yönde açıklamaktadır: "Bu tekniğin baş ilkesi, sert, çorak ve kokuşmuş bir doğa ile köylüleri bütünleştirmek, onları doğanın bir parçası yapmak." "Kokuşmuş bir doğa ile köylüleri birleştirmek" ifadesi bizim de bilhassa odaklanacağımız kısımdır. Romanda yer alan kadın karakterlere ayrı ayrı değinilerek ekofeminizm izleri açığa çıkarılmıştır.

3. Yaban Romanında Ekofeminizm İzleri

Yaban romanında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Anadolu tabiatının kendine has çıplaklığını, sertliğini kişilerle öylesine bütünleştirmiştir ki insan ve tabiat arasındaki mesafe tamamen ortadan kalkmış, adeta her şey tabiatın bir parçası olmuştur (Baş, 2003: 29). Özellikle kadınlarla doğanın bütünleşmesi ve bir anlamda aynı olumsuz kaderi paylaşması dikkatleri çekmektedir.

3.1. Romandaki Doğa Unsurlarında Yer Alan Ekofeminizm Unsurlar

Yaban romanında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun doğayı tasvir ediş şekli romanın eleştirilen noktalarından birisi olmuştur. Ahmet Celâl'in izleniminde köyün ve tabiatın betimlemesi genellikle olumsuzdur. Ahmet Celâl, hayatın onu itmiş olduğu yabanlığın acısını adeta doğadan çıkarmıştır. "Zaten, korkunç engin bir ıssızlıkla çepeçevre çevrilmiş bir köyün içinde benim etrafımı ayrıca başka bir ıssızlık sarmış bulunuyor." Yaşadığı köy yerinde geleneklerin var olması onu bir hayli şaşırtır ve gelenekler için "insanların yarı çıplak yaşadıkları bu köstebek yuvalarında da aynı şiddetle hüküm sürüyormuş." ifadelerini kullanır. Yazar bu korkunç atmosferi pekiştirmek için koku ögesini de doğaya ve insanlara yayar (Moran, 2001: 211). Doğa için "su gibi toprak da iğrenç ve gizli bir hastalığa yakalanmış sanki", "bir illet ve sakatlıklar yuvası" "ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor", "Porsuk Çayı'nın balçığı leş gibi kokuyor", "ve tepeler, birer urdur." gibi ifadeler kullanır. "Romanda bir karşıtlığı simgeleyen iki tür bitki vardır: Kurulukla, çoraklıkla, çürümüşlikle çağrışım yapan; bir de hayat, güzellik ve canlılıkla çağrışım yapan bitkiler." (Moran, 2001: 212-213). Kuşkusuz bu bitkilere karşı bakış açısını da kadınlara olan bakış açısı etkilemektedir. Yazar, romanın birçok yerinde kadınların da koktuğunu bizlere aktarır. Ona göre kadının kokuşmuşluğu yalnızca fiziksel değil aynı zamanda zihinsel yöndendir. Ahmet Celâl doğanın güzelliğini yalnızca Emine'yi gördüğü zamanlarda hissetmektedir. "Ahmet Celal ilk defa, içinden berrak bir derenin aktığı bir kavak korusunda bulur kendini." (Moran, 2001: 212). Onu gördüğünde yaşadığı etki roman boyunca kötülediği tabiatla oldukça zıttır. "Bu ufak korunun içinde, küçük, dar, fakat berrak bir dere akıyor. Bu, çölde bir vaha mı?" (Karaosmanoğlu, 1983: 60).

Romanda kadınlar tasvir edilirken doğadaki unsurlara, tabiat tasvir edilirken insan özelliklerine başvurulur. Bu kullanım genellikle olumsuz yöndedir. “Bu bodur ve seyrek ekinler, bu boynu bükük başaklar, bu buğulu söğüt ağacı, bu donuk ve sessiz su, hülasa, bütün bu yoksul tabiat parçası neyin sembolüdür?” (Karaosmanoğlu, 1983: 84). Bu cümlede su için kullanılan “donuk” ifadesi roman kişilerinden Emeti’yi anlatırken de kullanılmıştır. Yine yoksul tabiatın içinde kadın da her yönden yoksuldur. Roman boyunca tabiat ve kadın birbirlerine benzetilmektedir. “Kadının gerçekte, namert ve kancık olan tabiatı, öyle bir safhada, adeta öldürücü bir mahiyet alır. Yabani kedilikten, zehirli yılanlığa geçer ve gitgide, hayalimizin ölçemeyeceği kadar derin, nihayetsiz ve tuzlu kötülük denizinde, gülerek çırılçıplak yüzmeğe başlar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 62). Ahmet Celâl’in özelinde yazarın kadına bakış açısı hayvan benzetmeleriyle ifade edilmekte ve bu durum romanın birçok yerinde görülmektedir. Ahmet Celâl aydın kişiliğini birçok yerde vurgulamasına rağmen kadınlara dair konularda erkeklerin tarafındadır. Zina hususundaki bir bölümde kadını doğadaki yırtıcı yaratığa benzetir: “Kadın, burada, bütün vahşi insan içgüdüleri ayakta, bir yırtıcı yaratık gibidir. Bunun bir tarafında koca, kanı emilip posası bir kenara atılmış bir avı andırıyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 74). Konu her ne olursa olsun yazar Ahmet Celâl’in gözünde kadınları doğa ile birlikte aşağılar, tercihlerini ataerkil yapıdan yana kullanır ve erkekleri savunur. Nitekim romanın sonunda tüm köy yaşantısı diliminde kendisine yakın bulduğu tek kadını yaralı bir hâlde bırakıp kaçması da bunun en büyük delilidir. Ona göre “Çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkân yoktur.” (Karaosmanoğlu, 1983: 42). Bu sebeple kaçarak çevresini değiştirmiştir. Oysa kadın ve tabiat birbirine sınımsız bağlıdır. Romanda doğayla benzerlikleri birçok yönden vurgulanan Zeynep Kadın’ın toprakla bağı evladından bile önce gelmektedir: “Oğlu askere gittiği gün bile gözünden bir damla yaş akmayan bu kadın, şimdi bir toprak parçası elinden gidecek diye ağlıyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 79) Ahmet Celâl’in ise toprağa karşı böyle bir bağlılığı yoktur. Esasen toprağa olan inancını tıpkı kadına inancı gibi sorgulamaktadır. “Zaten, kokmuş, çürümüş gibiyizdir. Biz, ancak toprağın altında yer bulabiliriz. Bizi, ancak toprak paklar. Toprak paklar mı?” (Karaosmanoğlu, 1983: 125).

Roman boyunca kadınlar doğaya hayvanlar, bitkiler ve birçok varlık yönünden benzetilir. Ekofeminizmin izleri kadın ve doğayı birçok yerde karşımıza ortak yönden çıkarmaktadır.

3.2. Romandaki Kadın Karakterlerde Yer Alan Ekofeminizm Unsurlar

Yaban romanında Anadolu’daki köylülerin ataerkil tahakkümlerinin kadın ve doğa üzerindeki baskıları açıkça görülmektedir. Burada aklın sahibi olan erkek, kontrol edilen nesne ise doğa ve kadındır. Zaten yerli toplulukların, yoksul halkların, farklı ırkların karşı karşıya kaldığı ayrımcılık, kadınların bastırılmışlığından ve doğanın tahrip edilmesinden ayrı düşünülemez (Özdemir ve Aydemir, 2019: 266; Yüksek, 2020: 94).

Yaban romanına ekofeminizm açısından daha çok Ahmet Celâl perspektifinde bakılmalıdır. Ahmet Celâl aydın kişiyi temsilen köydedir ancak zihniyet olarak kendisinde de ataerkil bir yapının izleri görülür. “Ahmet Celâl’in imgelemine yakından bakıldığında, köylü olsun ya da olmasın, kadın hakkındaki düşüncelerinin onların “kaçınılması gereken varlıklar” olduğu noktasında bütünleştiği görülür.” (Serdar, 2002: 78-79). Kadına dair olumsuz sözlerini bize şu şekilde yansıtır: “Kadına inanmaktansa, onu aldatmayı daha tatlı bulurum. Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur.” (Karaosmanoğlu, 1983: 62).

Ahmet Celâl’in köylü kadınlar hakkındaki önyargıları şu cümlelerde net bir şekilde görülmektedir: “Anadolu’da, köylü kadını şuhluktan, naz ve işveden o kadar yoksundur ki, onların hangi biriyle böğür böğüre, koyun koyuna yatsam, vücudumun hiçbir şey duymayacağını tahmin ediyorum. İhtimal ki, çok da fena kokarlar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 52). Bu koku unsurunun doğa için de birçok yerde olumsuz kullanıldığı romanda karşımıza çıkmaktadır. “Bütün tabiat tezek kokuyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 105) ifadesi buna örnektir.

Romanda kadınlara karşı olumsuz tutum sadece Ahmet Celâl’de yoktur. Mehmet Ali erkeklerin kendilerine bakım yapmasını eleştirerek, kendisini beğendirme zorunluluğu yalnızca kadınlarda varmış gibi

şu cümleleri kurar: “-Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 37). Yine İsmail kadınların tarlada zor şartlarda çalışmalarını kanıksamıştır:

“-Bu köyde ne var, ne yok?

-Heç, karı kızan çalışırlar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 97).

Ahmet Celâl, Mehmet Ali'nin üçüncü eşi olan kadına dair cinsel hislerini günlüğüne yazarken onu hayvanlarla mukayese eder:

“Nihayet, gelin bir hamam bohçası gibi cansız ve şahsiyetsiz, evden içeri sokuldu. Kuşlar nasıl sevişir? Kediler nasıl sevişir? Biliyorum. Lakin, bu köy halkının nasıl seviştiklerini tahmin edemiyorum.” (Karaosmanoğlu, 1983: 51).

Ahmet Celâl birçok yerde tabiatı üvey anaya benzetir:

“Sert ve yalçın tabiat; söylemişim ki, sen bir üvey ananın kucacı gibisin. Bu gerçeği, şimdi her zamandan daha fazla hissediyorum. Ne altında geçici bir huzur bulunabilecek bir gölge, ne kıyısında serinlenecek bir suyun var! Katı yürekli toprak!” (Karaosmanoğlu, 1983: 169).

Bu kısımda romanda yer alan kadınlara ekofeminizm yönünden bakılmıştır:

3.2.1. Emine

Yaban romanının en önemli kadın karakteri Emine'dir. Ahmet Celâl bu küçük kız çocuğuna ilgi duymuş ve ondan bahsederken birçok yerde doğa ile bağlantı kurmuştur. Ahmet Celâl'in romanın genelinde köye, köylüye, çevreye yapmış olduğu olumsuz betimlemeler Emine'nin olduğu ortamlarda farklılaşır ve olumlu bir hâle evrilir. “*Yaban*'daki bu olumsuz atmosfere rağmen bütün bu romanlar içerisinde masumiyetini, güzelliğini sonuna kadar muhafaza eden tek kadın kişinin Emine olduğunu söyleyebiliriz.” (Baş, 2003: 29). Ahmet Celâl, Emine'yi köydeki kadınlardan daha çok annesinin kadınlığına benzetir. “Köylülerin kadınlığıyla annesinin kadınlığı Ahmet Celâl'in birbirinden ayrı tuttuğu iki ayrı imgedir. Romanın sonlarına doğru Ahmet Celâl, Emine ile yakınlaştığında bu iki imge arasındaki mesafe azalacaktır.” (Serdar, 2002: 77). Bu azalış nihayetinde bir terk edişi de getirecektir. Emine ile karşılaştığında doğadaki değişimi şu cümlelerde görülmektedir:

“Günün birinde, kavak ağaçları arasından, bir genç kızın gülümsemesi, bir derecik, bir atlayış. Her şey değişiyor. Ortada, biraz önceki adamdan eser kalmıyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 62).

“Ayaklarımın altında çatırdayan, kuru toprağı bir çimenlik sanıyorum.” (Karaosmanoğlu, 1983: 78).

“Ara sıra kenarlarından geçtiğim tarlalar, bana güllük gülistanlık geliyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 78). Emine, Ahmet Celâl için “çölde bir vaha”dır. Yokluğun içerisindeki bu vaha sonrasında bir serap etkisi yaratacaktır.

Ahmet Celâl Emine ile doğa arasındaki ilişkiyi de birçok yerde vurgularken Emine'yi “yabani kedi”, “zehirli bir yılan” gibi doğadaki varlıklarla nitelendirmektedir. Metinde bu anlamdaki cümlelere örnek verecek olursak:

“Beni görünce, gene o yabani geyik tavırları... Gene o, ağaçların arasına saklanmalar koşmalar. Dönüp arkaya bakmalar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 78). Bu cümleden Ahmet Celâl'in Emine'yi bir av gibi gördüğü sonucu çıkarılabilir.

“Bu, benim bir kadına ilk tutuluşum değildir. Fakat, bu benim için ilk olmayacak sevgidir. Bir dağ gülü, dikenlikler, çalılıklar arasından bir dağ gülü nasıl koparılır? Bilmiyorum. Ne denilir?” (Karaosmanoğlu, 1983: 100).

“Emine'ye sorsam ki... İşte, babasının yanına çömeldi. Bir kedi yavrusu bundan munis olamaz. Niçin yalnız bana gelince bir av hayvanı gibi ürkek, kaçak ve yabani oluyor?” (Karaosmanoğlu, 1983: 160).

Ahmet Celâl'in Emine'ye karşı hisleri cinsellik anlamında da yoğunlaşmaktadır: “Zeynep Kadın, çırılçıplak derken, ben, tatlı bir ürperme geçiriyorum. Onu, bütün o kirli, kaba esvaplarının içinden, kalın kabuklu bir yemiş soyar gibi soyuyorum. Mutlaka teninin kuru bir beyazlığı vardır. Göğsü, kalçaları dolgun, eti ve omuz başları gevrekler. Boynunun, bir kuğu boynu gibi uzun olduğunu biliyorum. Mutlaka beli ve karnı da buna göredir.” (Karaosmanoğlu, 1983: 101). “Zeynep Kadın burada “çırılçıplak” sözcüğünü “fakirlik” anlamında kullanırken bu sözcüğün Emine ile yan yana gelişi Ahmet Celâl'in fantezilerini harekete geçirmek için yeterlidir.” (Serdar, 2002: 80). Ataerkil bir anlayışın kadına ne gözle baktığını bu cümlelerden çıkarabiliriz. Ahmet Celâl bir bölümde Emine'nin İsmail'den ayrılmasını düşlemiş ve şu cümleleri kurmuştur: “Bir iri Van kedisi gibi onunla oynaşmaktan haz alırdım. Van kedisinden ne farkı var? O da bir Van kedisi gibi haşmetli ve ahenktar değil mi? Tabiata onun kadar yakın bulunmuyor mu? Ona da bir Van kedisi gibi tabiatın canlı bir süsü denilemez mi? Emine'm, o da bir Van kedisinden daha akıllı değildir. Bunun konuşmasının öbürünün miyavlamasından farkı ne?” (Karaosmanoğlu, 1983: 119). Bu cümlelerde Emine ile tabiat arasındaki ilişkiyi çok net görmekteyiz. Romanın sonunda Ahmet Celâl, çeşitli hayvanlarla betimlediği Emine'yi yaralı bir şekilde terk edecektir.

3.2.2. Zeynep Kadın

Romanda ataerkil yapıya benzeyen bir şekilde karşımıza çıkan, doğa ve kadının birbiriyle olan bağını en çok hissettiğimiz kişi Mehmet Ali'nin annesi Zeynep Kadın'dır. Ahmet Celâl cümlelerinde Zeynep Kadın'ı birçok yerde doğa ile ilişkilendirir. Onun sert mizacından bahseder. Baş çalışmasında (2003: 29-30) bu durum için şu cümleleri kullanır: “Mekânın belirleyici olduğu *Yaban* romanında imajların tabiatın güzellik ve çirkinliklerinden doğduğunu görmekteyiz. Nitekim Emine için kullanılan imajlarda tabiatın canlılığını ve güzelliğini hissettiğimiz görsel ve hareketli imajlar, Zeynep ve Emeti Kadın içinse tabiatın çoraklığını, donmuşluğunu çağrıştıran görsel ve statik imajlar kullanılmıştır.”

Romanda Zeynep Kadın'ın doğa ile benzeştiği cümlelere örnek verelim:

“Kırk yaşında mıdır? Ellisinde midir? Bilinmez. Eli ayağı, bir ağacın henüz topraktan sökülmüş kökleri gibidir ve bilirim ki, vücudu, bir meşe kütüğü kadar sağlamdır.” (Karaosmanoğlu, 1983: 54) ifadelerinde Zeynep Kadın'ın doğa ile olan benzerliği daha çok ikisinin de dayanaklılığı yönündendir. El ve ayaklarındaki kırışıklıklar ise tıpkı ağacın kökleri gibi belirgindir.

“Mehmet Ali'nin anası gerçi böyle konuşmuyor. En koyu Anadolu ağzıyla söylüyor, cümleler; boğazından birer tutam çalı gibi sert ve dikenli çıkıyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 74) ifadelerinde ise Zeynep Kadın'ın konuşurken çıkardığı sesler ve dilindeki ağız özellikleri Ahmet Celâl tarafından tıpkı sert ve dikenli çalılar gibi kaba olarak nitelendirilmektedir.

“Zeynep Kadından yüz kat daha haşin ve merhametsiz olan bu tabiatın sürekli dayakları altında didik didik olmuş bütün bu insanları, koruyan ve hayatlarını devam ettiren gizli kuvvet nedir?” (Karaosmanoğlu, 1983: 54-55) cümlesinde ise Zeynep Kadın ile doğanın haşin ve merhametsizlikleri kıyaslanmıştır.

Ahmet Celâl, İsmail'in Zeynep Kadın'dan yediği dayak sonrasında Zeynep Kadın'ı ve tabiatı üvey anaya benzetir:

“Zavallı köylü çocuğu! Sen, iki üvey ananın yavrususun. Biri demin seni döven anandır, öbürü de seni her gün döven, doğduğundan beri her gün döven yurdundur. İkisinin acısı arasında, böyle kavrulup gitmişsin.” (Karaosmanoğlu, 1983: 55).

“Eğer, sen bir üvey ana olsaydın, ıstırabın benim ıstırabıma bu kadar benzer miydi? Sen de bencileyin, bu kadar garip, bu kadar yoksul... Sen de bencileyin bu kadar derdini anlatmadan aciz olur muydun? Benim için senin yüzün Zeynep Kadının yüzünün eşidir.” (Karaosmanoğlu, 1983: 104).

Üvey ana genellikle kucaklayıcı olmayan, gerçeğin yerini tutmayan olarak nitelendirilir. Tabiat ve kadının “üvey ana” sıfatıyla ortaklaştırılması, her ikisine de olumsuz bir gözle bakıldığının kanıtıdır.

Mehmet Ali'nin yeniden askere çağrılması sonucunda Zeynep Kadın'ın duruşu Chipko Hareketi'ni gerçekleştiren kadınları andırsa da bu bir direnişe dönüşmez:

“Zeynep Kadını, dimdik karşımda gördüm. Herkese, sert sert bakıyordu. Yavrusunu savunmaya hazırlanmış bir dişi kurt gibiydi.” “Grup büyüdükçe büyüdü. Sanki aralarında bir şeyler mırıldanıyorlar. Sanki, bir teşebbüse hazırlanır gibi bir halleri var.” (Karaosmanoğlu, 1983: 71).

Düşman askeri geldiğinde bu sert, tabiata benzetilen kadın bile ataerkil yapıya direnememiştir:

“Ve Zeynep Kadın, bir süre tekmeler, yumruklar altında bunalıp kalıyordu.” (Karaosmanoğlu, 1983: 204).

“Yalnız Zeynep Kadın ağlamadı. Bir Orta Anadolu kıraçlığını andıran çehresi her zamankinden daha sert, daha yalçındı ve sesi bir dişi kurdun ulumasına benziyordu:

-Evimi yaktınız. Harman yerindeki buğdayımı yaktınız.” (Karaosmanoğlu, 1983: 208).

Yazarın Zeynep Kadın hakkındaki betimlemeleri ne derece acımasız olursa olsun Zeynep Kadın da tıpkı diğer kadınlar gibi ataerkil yapının sömürsü karşısında direnememiş ve sahip olduğunu zannettiği birçok şeyi kaybetmiştir. Başından beri tabiatla birlikte haşın, acımasız, sert, üvey ana vb. ifadelerle aşığılanmaya çalışan bu kadının nihayetinde ataerkil bir yapı tarafından düşürüldüğü durumlar oldukça trajiktir.

3.2.3. Emeti

Romanda Ahmet Celâl'in işlerine bakan Emeti de ataerkil yapının sömürsünü yaşamıştır. Oğlu düşman askeri tarafından öldürülen Emeti'nin aynı zamanda hayvanları da düşman askerleri tarafından elinden alınmıştır. Doğadaki birçok varlığı “donmuş” sıfatıyla betimleyen Ahmet Celâl, Emeti'yi de "tarihin bir noktasında donmuş, taş kesilmiş bir insandır.” cümleleriyle doğa ile kadını aynı doğrultuda değerlendirmiştir (Moran, 2001: 210).

Ahmet Celâl, Emeti ile ilgili betimlemelerde de doğadan faydalanır. “Bu, meşe kütüğünü andıran kalın bir kadındır. Yüzü o kadar çiçek bozuğudur ki, cepheden bakıldığı vakit karnabahar göbeğini andırır ve bu karnabahar bir kasırga esnasında, bir bostandan henüz koparılmış gibi toprak ve çamurla bulanmıştır.” (Karaosmanoğlu, 1983: 131) Ahmet Celâl, Emeti'nin bakımsızlığına dair soru sorduğunda aldığı cevap bir kadının çektiği problemleri açıkça görülmektedir:

“-Ay oğul, hiç vaktim olmuyor ki... Sabah garanlığında çocuğu eserler püserlerim, dağarcığına yiyeceğini goyarım. ineğin altını temizlerim, sütünü sağırım. Ocağa vurur, kaynatırım. Sütü ateşten indirir indirmez, buraya koşar gelirim. Sen bekârsın. İneğin davarın yok emme, işin ağırdır. Çay suyu kaynat, dersin...” (Karaosmanoğlu, 1983: 131).

3.2.4. Cennet

Romadaki kadınların genel çizgisinden farklı bir kadın olan Cennet, roman boyunca kocası ve köylülerce oldukça eleştirilmiştir. Bu eleştirinin en büyük sebebi bir kadının ataerkil yapının kendisinden beklemediği tavırlar içerisinde olmasındandır. Serdar çalışmasında Ahmet Celâl'in de Cennet'in tarzından korktuğunu şu cümlelerle bize aktarır: “Süleyman ile karısı Cennet arasındaki ilişkinin, tam da Ahmet Celâl'in korktuğu ve imgesel düzeyde tutsağı olduğu türde bir kadın-erkek ilişkisinin dışavurumu olduğu düşünülebilir.” (Serdar, 2002: 85).

Ahmet Celâl, Cennet'in eşine gösterdiği baskıdan bahsederken onun erkekleşen tavırlarını gözler önüne serer: “Süleyman, boynu bükük ve hep sırtan bir çocuktur. Derler ki, Cennet'in ara sıra ona, iki tokat attığı da olurmuş.” (Karaosmanoğlu, 1983: 68). Ahmet Celâl'in Cennet'le ilgili meselelerde tavrı hep erkeklerden yanadır. “Göğsünün birkaç düğmesini, mahsus açık bırakmıştır. Ağzı, çeşme başındaki kadınlara bir şeyler anlatırken, gözleri gelip geçen erkekleri süzmektedir.” (Karaosmanoğlu, 1983: 70). Romanda belki de ataerkil yapıdan uzak olan tek erkek Süleyman bu cümlelerde ezilen taraf olarak

okuyucuya hissettirilmiştir. Süleyman'ın ezildiğini anlattığı başka bir cümlede de Cennet kaplana benzetilir. “Erkek söylemi, kadın ve hayvan arasında olumsuz anlamda bir özdeşlik kurar.” (Üzel, 2006: 181). Bu benzetiliş de olumsuz yönden yapılmıştır. Bir kadının herhangi bir erkeğe karşı güçlü duruşu yazarın anlatış tarzına göre aşağılayıcı bir tutum ve sömürü anlamına gelmektedir. “Zavallı Süleyman her başını kaldırmak isteyeşte ya bir kaya gibi rakibinin önünde dikildiğini görüyor, ya da karısının bir dişi kaplan kükreyişinden daha korkunç kahkahasıyla karşılaşılıyor.” (Karaosmanoğlu, 1983: 74). Aynı Ahmet Celâl, Cennet'in başka bir erkekle basılıp ataerkil yapıya gösterdiği direnişi açıklarken onun ezilen tarafından bahsetmez. Bu durumun sebebi Ahmet Celâl'in de birçok yönden ataerkil bakışa sahip olması şeklinde açıklanabilir. Daha evvel Ahmet Celâl'in kadınlara bakışıyla ilgili verdiğimiz örnek cümleleri açıklayacak olursak bu tutumun sebebi daha da iyi anlaşılmaktadır.

“Yalnız, Cennet, -bu genç kadının adıdır- altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı. Bütün köy halkı sopalar, çapalar, övendirelerle, bu açık hava zinacılarının üstüne hücum etti. Cennet'le aşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki, herkes dağıldı. Kaçışmaya mecbur kaldı. Ve Cennet, Homeros devrindeki esir kızlar gibi, kale duvarının üstüne çıkıp:

-Ben, yalnız kocama teslim olurum! diye bağırdı ve kocası gitti; onu elinden tutup evine getirdi. Kadının söylediğine göre, meğer bu kadar tevatüre sebep olacak bir şey yokmuş.” (Karaosmanoğlu, 1983: 68).

Ne var ki Cennet gösterdiği bu direnişte bile yine kocasının ardına saklanmayı tercih etmektedir. Ataerkil yapının kadın psikolojisini ne oranda etkilediği bu durumdan anlaşılmaktadır.

3.2.5. Diğer kadınlar

Roman boyunca belirginleşen kadın karakterler haricinde bahsi geçen diğer kadınlara da bazı örnekler verilecektir. Romanda Bekir Çavuş'un kör kızı Zehra'nın kambur bir çocukla yaşadığı ilişki doğadaki hayvanlarla ilişkilendirilmiştir: “Köydeki en tiksindirici manzaralardan biri de Bekir Çavuş'un kör kızı Zehra'yı tarlada yalnız yakalayan kambur oğlanın, kıza canavarca musallat oluşudur. Bu saldırıyı bir yılanın kurbağayı yutmaya çalışmasına ya da dev kadar kocaman bir örümceğin bir pervanenin etrafında ağını örmesine benzetir Ahmet Celal.” (Moran, 2001: 212).

Ahmet Celâl'in köydeki diğer kadınlara olan bakışını şu cümleler açıkça göstermektedir: “Bu çorak yerlerde, derimi kavuran ateş, yavaş yavaş içimi sarıyor, gönlümü kavurmağa başlıyor. Ben, yalnız sudan, gölgeden ve yeşillikten yoksun değilim. Buraya geldiğim günden beri, kadın veya kız denilmeğe layık tek bir yaratık dahi görmedim.” (Karaosmanoğlu, 1983: 50).

3.3. Romanda Savaş Unsurunun Ekofeminizme Etkileri

Ekofeministler, kadınların seks ve üreme; hayvanların yiyecek nesnesi olarak sömürüldüğü görüşündedirler (Üzel, 2006: 186). Bu sömürünün görüldüğü unsurlardan birisi de savaştır. Ekofeminizme göre ataerkil gücün sebep olduğu savaşlar hem kadına hem de doğaya büyük tahribat vermektedir. *Yaban* romanında Ahmet Celâl, Birinci Dünya Savaşı'nda sağ kolunu kaybetmiş ve Kurtuluş mücadelesi zamanında ise emir eri olan Mehmet Ali'nin köyüne yerleşmiştir. Savaş sebebiyle köyün silah tutan tüm gençleri köyden ayrılmıştır. Bu köydeki insanların savaştan daha önemli gördükleri birçok meselesi vardır. Örnek verecek olursak, köye giren düşman askerinin tüm köylüyü sorguladığı zamanlarda bile onların aklında tarlalarındaki ürünleri vardır. Düşman askeri köylülerin ve civardaki köylerin hayvanlarını zorla kesmiş, tarlalarına top atışları ile ağır zararlar vermiştir. Aynı şekilde her köyde köyün kadınlarına musallat olmuş, onlara tecavüz etmişlerdir. “İnsanlar doğayı kontrol altına almaya çalıştıkça ekolojik travmalara sebebiyet vermekte ve böyle yaparak kolektif bir tükenmişliği de beraberinde getirmektedir.” (Baydar ve Ersoy, 2017: 238). Bu romanda da savaşın kadına ve doğaya etkileri bir hayli fazladır. “Savaşlar, devletin ortaya çıkışı ile tahakküm ilişkileri, hiyerarşik bir sisteme dönüşmektedir. İnsanlar arası tahakküm ilişkileri, insanın doğaya tahakkümünü getirmektedir.” (Eryılmaz, 2005: 9).

Romanın içerisinde belki de doğa ile en çok özdeşleştirilen ve güçlü tarafıyla ön plâna çıkan Zeynep Kadın bile savaşın mağduriyetini yaşamaktadır. Bunu romandaki şu sözlerden çıkarabiliriz:

“Zeynep Kadın teranesini boğuk bir sesle tekrar etti:

-Donguzlar, donguzlar...

-Hey donguz, bu kızlar senin neyin oluyor.

-Elinin körü oluyor.

-Ne dedin? Ne dedin?

Zeynep Kadın'ı bir iyi pataklaşmağa başladılar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 215).

Zeynep Kadın kadınların haklarını savunamasa da bu konuyla ilgili birçok erkekte daha cesur davranmıştır. Yine romanın bir yerinde savaşın kadınlara ve doğaya olan olumsuz etkilerinden şu şekilde bahseder: “Öyle ama, şimdi tam iş zamanı. Hep öyle yaparlar. Bebeğimizi tam iş zamanında alırlar.” (Karaosmanoğlu, 1983: 72). Zeynep Kadın'ın bu sözlerinden ataerki yapının oluşturduğu sonuçlara eylemsel anlamda somut bir şey yapamasa da eleştirel yaklaştığını görmekteyiz.

Savaşın etkileri üzerine Ahmet Celâl'in şu sözleri önemlidir:

“Bunların tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı.” (Karaosmanoğlu, 1983: 43). Kuşkusuz bu sözlerde kadınların yanında doğanın tecavüzü de kastedilmektedir. Bununla birlikte Ahmet Celâl köydeyken cephane taşıyan bir kabile görür ve bu kabileyi hazin hazin yürüyen kaplumbağalara, mitolojik hayvanlara benzetir. Bu benzetme destansı bir özelliğe vurgu yapan bir övgü durumu içerir. Bu açıdan yaklaşıldığında da Ahmet Celâl'in savaştaki yıkıma tek taraflı baktığı ortadadır.

Tarla kenarında kupkuru, kapkara olarak tasvir ettiği ve tarla korkuluğuna benzettiği bir kadınla karşılaşan Ahmet Celâl'le kadın arasında şöyle bir konuşma geçer:

“-Nine, nine hasta mısın?

-Hasta mı? Ne hastası? Bana yiyecek vermediler. Bana içecek vermediler. Beni yedi gün, yedi gece yürüttüler. O kızım olacak kariya: -Beni biraz sırtına al! dedim. Kabahatim işte o. Beni şuracığa atıp gidiverdiler. -Sen şuracıkta biraz bekle. Biz seni gelir alırız dediler. Yalan, yalan, yalan... Ben yalan olduğunu bilirdim, emme ne ideceksin, bey!” (Karaosmanoğlu, 1983: 148-149). Bu diyaloglardan da yola çıkacak olursak yaşlı bir kadın yaralı bir hayvan gibi kenara atılıp kendi kaderine bırakılmıştır. Tüm bu eziyetin müsebbibi de savaştır.

Romanda ataerki yapıyı temsil eden Bekir Çavuş'un savaşla ilgili tezat tavırlara düştüğünü görmekteyiz. Bekir Çavuş önce “Askerin geçtiği yerde ot bitmez.” diyerek (Karaosmanoğlu, 1983: 146) doğaya savaşın zararından bahseder. Sonrasında köyün civarında duyulan top seslerine “-Sen öyle diyon emme, bunların bize faydası oldu. Görmüyon mu, hiçbir yanda kargalardan iz kalmadı. Harman yerinde, tahılı hep yirlerdi.” (Karaosmanoğlu, 1983: 170) cümlelerini kurmuştur. Bekir Çavuş'un kadına ve doğaya tavrının ataerki düzenin menfaatine göre olduğu bu sözlerden de anlaşılmaktadır. Esasen tüm bu tutumu romandaki şu cümleler açıkça özetlemektedir: “Ah, bu insan, ah bu insan denilen mahlûk! Tabiatı, ne cenabet bir zindan haline sokmuş.” (Karaosmanoğlu, 1983: 103).

Sonuç

Çalışmamızda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanı ekofeminizm unsurları açısından ele alınmıştır. Yakup Kadri'yi temsil eden Ahmet Celâl ve ataerki düzeni temsil edenler tarafından doğa ve kadının birçok yönden benzer kaderi yaşadığı belirlenmiştir.

Romanda yer alan Emine karakterinin birçok yönden doğadaki varlıklarla olan benzerliği ortaya konulmuştur. Emine'nin aynı zamanda romanın başkahramanı olan Ahmet Celâl'in yaşadığı duygular sebebiyle doğa algısını değiştirdiği belirlenmiştir. Tüm bu doğa algısını değiştiren Emine romanın sonunda

onu sevdiğini söyleyen Ahmet Celâl tarafından yaralı bir hâlde terk edilmiştir. Yazar tarafından, Zeynep Kadın karakteri tabiat ile birlikte roman boyunca “üvey ana”ya benzetilmiş, her ikisine de aynı tavırla yaklaşmıştır. Romanda yer alan Emeti’nin ataerkil düzen tarafından oluşturulmuş savaş sebebiyle evladını kaybetmesi ve beslediği hayvanların elinden alınmasına şahit olunmuştur. Ayrıca Emeti de tıpkı Zeynep Kadın gibi sürekli doğadaki varlıklarla ilişkilendirilmiştir. Romanda aykırı bir kadın karakteri olan Cennet ise yine ataerkil toplum tarafından dışlanmış ve kendisi köyden kovulmuştur. Genel anlamda köyün kadınları, doğadaki kuru bitkilerle ve hayvanlarla aynı ölçüde değer görmüş ve kendilerine ikincil bir yaklaşım sergilenmiştir. Sonuç olarak; ekofeminizmin kuramlaşmasından çok önce yazılan bu romanda kadın-doğa ilişkisi açısından birçok ekofeminizm izlerine rastlanmıştır. İster kurgusal bir romanda isterse hayatın içerisinde kadınların ezilmesi ya da baskıya maruz bırakılması sorunsalı kadının tamamen özgürleştirilmesiyle çözülebilir çünkü kadının özgürleşmesi doğayı da özgürleştirecektir.

Kaynakça

- Akıllı S. & Şahiner M. (2003). *Kırsal Çevre Yıllığı*. Ankara, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği.
- Akyüz, K. (1979). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I*. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aslantürk, A. Y. (2018). Çevrenin Siyasallaşmasında Kadın ve Doğanın Dönülümü: Ekofeminizm. *Social Science Development Journal*, 3 (11), 312-324.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (1), 278-292.
- Aytar, S. (2013). *Kadın ve Doğa İlişkisinin, 1970 Sonrası Sanata Yansıması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Banford, A. & Froude, C. K. (2015). Ecofeminism and natural disasters: Sri Lankan women post-tsunami. *Journal of International Women's Studies*, 16 (2), 170-187.
- Baş, Ş. (2003). Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Kadın Karakterlerin Anlatımı. *Türkbilig Dergisi*, 6, 13-36.
- Baydar V. ve Ersoy A. F. (2017). Sosyal Hizmet ve Çevre: Ekososyal Yaklaşım. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52 (2), 236-247.
- Berktaş, F. (1996). Ekofeminizm ya da Yüreğin İyimserliği. *Ağaçkakan*, 1996, 73-76.
- Bıçer, E. (2018). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Yaban Adlı Romanında Aydın Yozlaşması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi, Ardahan.
- Cengiz, Ç. (2014). *Buket Uzuner’in “Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su” Romanına Ekoeleştirme ve Ekofeminizm Penceresinden Bakış*. Ankara, Frankofoni Ortak Kitap No.26.
- Çetin, O. B. (2005). Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. *Sosyoekonomi*, Ocak-Haziran, 61-76.
- Dündar, F. (2014). Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* Adlı Romanındaki Ulus İnşa Etme Amacı. *Akademik Bakış Dergisi*, 43, 1-14.
- Eryılmaz, Ç. (2005). *Kültürel Ekofeminizmin Eleştirisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gezgin, E. (2017). Kadın ve Doğa Üzerindeki Tahakküme Alternatif bir Bakış: Ekofeminizm Üzerine bir Değerlendirme. *Border Crossing*, 7 (2), 395-412.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1983) *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, S. (2019). *Ekofeminist Aktivist Vandana Shiva Üzerine Siyasal Ekolojik Bir İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Moran, B. (2001). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Özdemir H. & Aydemir D. (2019). Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm/Ekofeminizm Üzerine Genel bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihi Süreci ve Türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2, 261-278.
- Palabıyık, B. (2019). *1980 Sonrası Kadın Yazarların Romanlarında Çevreci Feminizm*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Serdar, A. (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Cinsellik*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Solak, N. D. (2018). Yaşar Kemal'in Teneke Adlı Oyununa Ekoeleştirel Bir Yaklaşım. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 62, 227-238.
- Suğür, B. (2020). *Ekofeminizm Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Psikolojisinin Görsel Sanatlardaki Yorumlamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Topgöl, S. (2012). Kadın ve Doğa İlişkisi: Ekofeminizm. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 71-83.
- Üzel, E. (2006). *Feminizm ve Doğa Ekseninde Ekofeminizm*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Warren, K. J. (1990). The Power and Promise of Ecological Feminism. *Environmental Ethics*, 12, 125-146.
- Yalçın, O. (2010). *Çevre Koruma Fikrine Radikal Yaklaşımlar; Derin Ekolojik, Sosyal Ekoloji ve Ekofeminizm*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yüksek, Y.Y. (2020). Beden, Ses ve Koku: Gamze Arslan'ın Kanayak Kitabındaki Öykülerin Ekofeminist Okuması. *Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 13, 92-108.